

V. LÁSZLÓ ZSÓFIA: PÉLDÁS ASSZONYOK – NŐI SZEREPEK
VÁLTOZÁSA A PROTESTÁNS HALOTTI BESZÉDEK TÜKRÉBEN
(1711–1825) CÍMŰ KÖNYVÉRŐL

THOUGHTS ON V. LÁSZLÓ ZSÓFIA'S BOOK PÉLDÁS
ASSZONYOK – NŐI SZEREPEK VÁLTOZÁSA A PROTESTÁNS
HALOTTI BESZÉDEK TÜKRÉBEN (1711–1825) [EXEMPLARY
WOMEN – CHANGES IN WOMEN'S ROLES IN THE LIGHT
OF PROTESTANT FUNERAL ORATIONS (1711–1825)]

A kötet szerzőjének kapcsolódó kutatásairól eddig megjelent tanulmányai, illetve a 2012-ben megvédett bölcsészdoktori értekezése révén már tájékozódhattak az érdeklődők. Jelen kiadvány e korábbi tapasztalatok, munkafolyamatok igen szerencsésen ötvözőtt szintézise, s ennek következtében új formában követhető nyomon a szerző fontos, friss gondolatmenete. László Zsófia könyve izgalmas módszertani segédletet is jelent, hiszen mind a téma, mind a forráscsoport újszerű szemléletével, elemzésével újabb kutatási irányokat jelöl ki, melynek során igen árnyaltan mutatja be mindkettőt. Ebben nagy segítséget nyújt az olvasónak a kiérlelt, letisztult gondolatmenet szabatos, pontos megfogalmazása is. Jó példa erre a (legalább) kettős értelmű kötetcím is: példaértékű asszonyok példáján mutatja be a szerző egy forráscsoport sokrétű használati lehetőségeit.

A halotti beszédek műfaji és vizsgálati szempontból igen jól meghatározható korpuszt jelentenek: tartalmi és formai jellemzőik miatt látványosan elkülöníthetők más egyházi beszédektől, ezért a megfelelő szempontok kiválasztásával igen árnyalt képet adnak egy-egy témaköréről. Különösen igaz ez a nőkérdésre, hiszen a prédikációk toposzainak és exemplumainak vizsgálata során e kérdésről egy eddig kevésbé vizsgált szempontrendszer érvényesíthet a kutató.

A kötet szerzőjének kutatásai egyaránt jól illeszkednek a hazai és a nemzetközi gyakorlatba, számos új adattal és szemponttal gazdagítva azokat. Előbbi tekintetében külön kiemelandő, hogy míg a magyarországi, elsősorban Kecskeméti Gábor nevéhez köthető alapkutatások az 1711-es évvel zárulnak, s az MTA – PPKE Barokk Irodalom és Lelkiség Kutatócsoportban végzett, folyamatban lévő, kapcsolódó vizsgálatok korszakhatára 1800, a V. László Zsófia által felgyűjtött anyag keletkezése 1711 és 1825 közé tehető. A kötetben elemzett anyag tehát nem csupán egy művelődéstörténeti szempontból igen izgalmas korszakot reprezentál, hanem (mint a kötet is igazolja) kiválóan alkalmas egy, a prédikációk műfajához kapcsolódó,

témától független szempontok alapján kreált korszakhatárokon átívelő folyamat bemutatására.

A szerző számos olyan műfajra vonatkozó szempontot vet fel könyvében, amelyek akár új, önálló kutatási irányokat is kijelölhetnek. Ezek közé tartozik a felekezeti szempont új megközelítése a Mária Teréziáról szóló halotti beszédek esetében – itt ugyanis márkánsan eltér a halott és a gyászbeszéd szerzőjének felekezete. Ugyancsak fontos adalékot jelenthet az olvasmány- illetve lelkiélettörténet szakértői számára az az adat, amely Lázár Mária prédikációolvasási szokásait mutatja be. A műfaji sajátosságokat bemutató fejezetet a nőkérdés összetett, számos szempontot érvényesítő vizsgálata követi V. László Zsófia kötetében. Ezek között egyaránt megtalálhatjuk a nőnevelés – változatos forrásokon alapuló – elméleti és gyakorlati kérdéseit, a nők képességeivel kapcsolatos állásfoglalásokat, a női szerepek és minták példáit, valamint az ideális nő megjelenítését. Számos forráscsoportot használ: memoár, levelezés, tanácsadókönyv – ezzel is a színes és sokrétű megközelítésmódot követve.

A kötet második részének középpontjában Daniel Polixéna alakja áll. Az ehhez kapcsolódó szerzői kérdésfeltevés több szempontból is izgalmas: elsősorban azért, mert a nevezett nemesasszonyról egyébként is van történelmi ismeretünk. Vagyis azt is vizsgálja, hogy miként tükröződik az ő reális alakja a prédikációban. A kérdésfeltevés jogoságát az a közismert példa is igazolja, amelyet Kecskeméti Gábor a József Attila felett mondott temetési beszéd kapcsán elemzett: jelesül azt, hogy miként segítheti a retorika a személyt valójában nem ismerő hitszónokot a konvencióknak megfelelő parentáció megtartásában, illetve mennyiben függetleníti azt az elhunyt személyétől. Daniel Polixéna esetében érdekes következtetésre jut a kötet szerzője: meglátása szerint a prédikátorok által adott leírások ideális nőként jelenítették meg. Ennek következtében bizonyonnyal pozitív irányba torzították valós személyiségét, ám ennek ellenére is jól felhasználható, reálisnak értékelhető forrást jelentenek a nőkkel szemben támasztott általános elvárásoknak vizsgálatához is. Ez különösen annak fényében érdekes, hogy éppen ebben az időszakban (az 1820-as években) válnak népszerűvé Magyarországon azok a külföldi, elsősorban francia eredetű elméleti írások, amelyekben az „új típusú” prédikálásról esik szó. Ennek fontos szegmensei a „halottakról vagy jót vagy semmit” elvét követő, illetve az általánosítást kerülő, a halott személyes tulajdonságait bemutató beszédmód. Mivel V. László Zsófia kutatási eredményei a Daniel Polixéna-beszédek sajátosságaiból adódóan elsősorban a protestáns nézőpontokat mutatják be, joggal feltételezzük, hogy egyszersmind a prédikációkutatás újabb lehetőségeit és irányait jelölik ki.

Külön szólnunk kell a függelékről, amelyben a könyvészeti adatokon túl az elhunytakra vonatkozóan is számos adat kerül bemutatásra, újabb szempontokat adva a prédikációkutatáshoz (a férj adatainak említésére és a társadalmi állás meghatározására). Különösen irodalom- és művelődéstörténeti szempontból jelentős az a táblázat, amelyben Csepregi Turkovics Ferenc 1739-ben írt, Wesselényi Zsuzsanna búcsúztatójában szereplő exemplumokat.

Összességében tehát megállapítható, hogy V. László Zsófia kötete számos szempontból gazdagítja olvasóját: irodalom- és művelődéstörténeti adatai éppúgy új irányokat jelölhetnek ki a további kutatás számára, mint az eszme-és lelkiségtörténeti vonatkozásúak.

(ism.: Maczák Ibolya)